

1946 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMLERİ: MANİSA ÖRNEĞİ

Ömer KARAKAŞ*

ÖZET

Bu makalede, Manisa Vilayeti'nde, 1946 yılında yapılan milletvekili genel seçimleri ele alınmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Demokrat Parti (DP) milletvekili adaylarının aday tespit çalışmaları, adayların propaganda faaliyetleri, seçim kampanyası sırasında ele aldıkları konular, seçim sonuçları ve son olarak da seçimde yaşanan bazı yolsuzluk ve usulsüzlükler değerlendirilmiştir.

Bu seçimlerde Manisa Vilayeti'nde her iki parti de 11 aday göstermiştir. Adaylar arasında Şevket Raşit Hatipoğlu, Dr. Lütfi Kırdar gibi siyasi hayatın önemli isimlerinin yanı sıra Hakkı Tarık Us, İsmail Hakkı Uzunçarşılı gibi o dönemde gazeteci ya da yazar olarak tanınmış aydın kişiler de vardır.

Seçimler öncesinde, her iki parti açısından da canlı bir propaganda faaliyeti olduğu milletvekili adaylarının kıyasıya siyasi mücadele ettikleri; halkın da gerek kahvehanelerde gerekse miting meydanlarında adayların konuşmalarını dinledikleri ve değerlendikleri anlaşılmaktadır.

Mahiyeti tam olarak tespit edilememekle beraber, o günün gazetelerine yansıyan haberlerden ve seçimlere katılan tanıklarla yaptığımız görüşmelerden hareketle, bu seçimlerde Manisa Vilayeti'nde bazı yolsuzluk ve usulsüzlüklerin yapıldığı anlaşılmaktadır.

Manisa Vilayeti bu seçimlerde 11 milletvekili çıkarmıştır. İlk kez tek dereceli olarak yapılan bu seçimler açık oy, gizli sayım esasına göre yapıldığı, dahası resmi seçim sonuçları yakıldığı için Manisa Vilayeti'nde hangi adayın kaç oy aldığını tam olarak öğrenmek de imkân dışı görünmektedir. Muhtemelen aynı sebepten, 11 milletvekilinin tamamını CHP kazanmış; 1946 seçimlerinde DP Manisa'dan hiç milletvekili çıkaramamıştır.

Anahtar Kelimeler: Manisa Vilayeti, CHP, DP, 1946 seçimleri.

* Yrd. Doç. Dr., Celal Bayar Üniversitesi, Manisa / Türkiye, o_karakas45@hotmail.com

1946 PARLIAMENTARY ELECTIONS: SAMPLE (MANISA)

ABSTRACT

In this article, 1946 parliamentary elections in the province of Manisa were discussed. CHP and the DP parliamentary candidates identified candidate studies. Some of the corruption and illegal election evaluated.

Both parties defined 11 candidates in these elections in the province of Manisa. Among the candidates, we can see Şevket Raşit Hatipoğlu, Dr. Lütfi Kırdar, which are politically significant names of that period; besides there are Hakkı Tarık Us, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, which are known as famous journalists of that period

Before the elections, it is understood that there had been an active propaganda, a severe struggle between candidates. People listened to and evaluated the speech of candidates in propaganda areas.

Although the exact nature couldn't be identified, by means of that day's newspapers and news, it is understood that there were some irregularities and malpractices in elections in Manisa as well as the other Western Anatolian cities.

After this election, Manisa had 11 MPs. It seems to be out of the facility to know the number of the votes that candidates had because of the principle of open vote-secret count; as well as the official results were burnt. Probably due to the same reason, CHP had all 11 MPs in this election. DP party couldn't gain any MPs.

Key Words: Province of Manisa, CHP, DP, elections of 1946.

Giriş

Cumhuriyet dönemi siyasi hayatının ilk partisi, Cumhuriyet Halk Partisi'dir. CHP'ye karşı ilk kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın Manisa Vilayeti'ndeki faaliyetleri konusunda bilgi sahibi değiliz.

SCF, 12 Ağustos 1930 tarihinde Fethi Okyar tarafından kurulmuş olup, Cumhuriyet tarihinin ikinci muhalif partisidir. SCF, Manisa'da 1930 yılı Eylül ayı içerisinde teşkilatlanmıştır. Ekim ayı içerisinde ülke genelinde yapılan belediye seçimlerine Manisa SCF Teşkilatı da katılmıştır. Seçimlerde yaşanan bazı usulsüzlüklerden dolayı Manisa'da belediye seçimlerini kaybetmiş sonrasında da Manisa SCF Ocağı kapanmıştır.¹

Bilindiği gibi SCF'nin kapanmasından 16 yıl sonra siyasi tarihe “dörtlü takrir” olarak geçen Celal Bayar, Fuat Köprülü, Refik Koraltan, Adnan Menderes tarafından 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti kurulmuştur.² Manisa Vilayeti'nde DP, 21 Temmuz milletvekili seçimleri öncesi, Manisa merkez ve ilçelerinde, Manisa merkez köylerinde ve ilçelere bağlı köylerde, oldukça hızlı bir şekilde teşkilatlanmıştır. Nisan ayında başlayan teşkilatlanma çalışmalarının Haziran ayında bittiğini söyleyebiliriz.³

21 Temmuz 1946 milletvekili genel seçimlerinin, Türk siyasi tarihi içinde ayrı yeri olduğu yadsınamaz. Bir taraftan dünya ülkeleri II. Dünya Savaşı'nın oluşturduğu yeni arayışlarla yeni dengelere kayarken, Türkiye de ekonomik koşulların oluşturduğu iç problemler sonucu çok partili hayata geçme mücadelesi veriyordu.

DP'nin kurulmasından sonra çok partili hayata geçiş döneminde gerçekleştirilen ilk seçimlere katılma şartlarından birisi gizli oy-açık sayım prensibinin kabul edilmesi idi. 5 Haziran 1946 tarihinde TBMM'deki görüşmelerden sonra çıkarılan 4918 sayılı kanun muhalefetin isteklerini karşılamıyordu. Bu seçimde ilk kez, ikinci seçmen kalkıyor seçmenler milletvekilini doğrudan seçebiliyordu. Ayrıca, liste usulü çoğunluk sistemi benimsenmiş; seçmen yaşı 22, milletvekili olma yaşı da 30 olarak karara bağlanmıştı.⁴

1 Ömer Karakaş, “Dönemin Basınına Göre Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Manisa Vilayeti'nde Teşkilatlanması”, www.historystudies.net, Volume, 2/3, Kasım 2010, s. 201-222.

2 Cem Eroğul, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, 2. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 1990, s. 12.

3 Ömer Karakaş, “Demokrat Parti'nin Manisa Vilayeti'nde Teşkilatlanması (1946)”, www.historystudies.net, Volume 4, Issue 2, July 2012, p. 197-211.

4 Erol Tuncer, **1946 Seçimleri**, Tesav, Ankara 2008, s. 61-63.

Cumhuriyet tarihinde 1946 yılına gelinceye kadar beş seçim yapılmıştır. 1946 seçimleri de dâhil olmak üzere seçim yılları ve seçimlere katılma oranı şöyledir: 1923:%23⁵, 1927:%23⁶, 1931: %45, 1935:%68.5, 1939:%77.8, 1943:%80, 1946:%75⁷

1946 milletvekili seçimleri -bir önceki seçimler 1943'te yapıldığı için- esasında Ekim 1947'de yapılacaktı. Meclis, 10 Haziran 1946 tarihinde toplanarak, seçimlerin 21.07.1946 tarihinde yapılmasına karar vermiştir.⁸ İnönü, bu kararın gerekçesini 10 Mayıs 1946 da kurultay konuşmasında açıklamıştır. DP, kendi partisi zayıf bir halde iken CHP'nin seçime gitmek istediğini düşünüyordu. Genel seçim kararının alındığı sırada DP sadece 34 ilde ve 160 ilçede teşkilatlanmasını tamamlamıştı. Ayrıca seçimlerin öne alınmasında, Mayıs 1946 Belediye seçimlerinde DP'nin kazandığı kısmî başarının da etkisi olsa gerektir.

21 Temmuz 1946 tarihi seçim günü olmak kaydıyla, 5 Haziran 1946 günlü ve 4918 sayılı yasayla Türkiye'de ilk kez tek dereceli ve çok partili milletvekili seçimlerinin yapılması yasalaşmıştı.⁹ Yeni yapılan seçim yasalarında gizli oyu sağlayacak önlemler alınmışsa da Demokrat Partililer bunun yeterli olmadığını, hükümetin seçim mekanizmasını ve oy sayımını hala elinde bulundurduğunu ileri sürdüler. Buna rağmen kamuoyundan ve DP'li taraftarlardan gördükleri destek karşısında bu seçimlere katılmaya karar verdiler.¹⁰

CHP ve DP Manisa Milletvekili Adaylarının Tespiti

Seçimlerin yapılmasına karar verildikten sonra CHP Manisa milletvekili adaylarının adaylık dilekçeleri, CHP Genel Merkezi'ne 06.05.1946 tarihinden itibaren gelmeye başlamıştır. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi kayıtlarında, Manisa CHP milletvekili adaylığı için şu adayların adaylık dilekçeleri mevcuttur.

-
- 5 Hakkı Uyar, "Tek Parti Döneminde Seçimler", **Toplumsal Tarih**, Nisan 1999, S: 64, C: 11, s. 23.
- 6 Kenan Olgun, Türkiye'de Cumhuriyet'in İlanından 1950'ye Genel Seçim Uygulamaları, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C: XXVII, Sayı: Mart 2011, s. 14.
- 7 Uyar, a.g.m., s. 23.
- 8 Taner Timur, **Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş**, İstanbul, 1994, s. 53.
- 9 Necdet Ekinci, "İnönü Dönemi ve II Dünya Savaşı Yılları", **Türkler**, C: 16, Ankara, 2002, s. 728.
- 10 Stanford J. Shaw- Ezel Kural Shaw, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, C: 2, e yayınları, İstanbul, 2006, s. 474.

Manisa milletvekili ve dönemin Milli Savunma Bakanı (General) Ali Rıza Artunkal, Rıdvan Nafiz Edgüer, Manisa milletvekili Osman Erçin, İsmail Ertem, Şevket Raşit Hatipoğlu, Faik Kurdoğlu, Yaşar Özey, Haldun Sarhan.¹¹

Dilekçelerin Genel Merkez'de değerlendirilmesinden sonraki günlerde yerel basına yansıyan haberlerden Manisa CHP milletvekili adaylarının şu kişilerden oluştuğu anlaşılmaktadır: General Ali Rıza Artunkal, Rıdvan Nafiz Edgüer, İsmail Ertem, Şevket Raşit Hatipoğlu, Faik Kurdoğlu, Yaşar Özey, Feyzullah Uslu, Yunus Muammer Alakant (Alaşehirde Çiftçi), Kamil Çoşkunoglu (Ankara Ticaret Mahkemesi Başkanı), Dr. Memduh Necdet Otaman (Moris Şinasi Hastanesi Başhekimisi), Hilmi Öztarhan (Tarım Bakanlığı Bağcılık Mütchassısı).¹²

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'ndeki bilgiler ile mahalli basına yansıyan milletvekili aday isimlerinde bazı değişiklikler göze çarpmaktadır: Örneğin, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi kayıtlarında Rıdvan Nafiz Edgüer yer almazken O'nun yerine Esat Çınar, Yaşar Özey yer almazken, Dr. Lütfü Kırdar, Yunus Muammer Alakant, ayrıca Haydar Rüşdü Öktem, Hakkı Tarık Us, Şefik Yur, Yaşar Özey, İsmail Ertem, isimleri yer almamıştır. Ayrıca, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Hakkı Tarık Us, Şefik Yur,¹³ isimleri aynı kayıtlarda Manisa milletvekili adayı olarak geçse de sonradan listeden çıkarılmıştır. Bu konuda yerel basına yansıyan haberlerin daha doğru olduğu görülmektedir.

Yukarıda adı geçen adaylardan bazılarının 1943 yılında yapılan milletvekili genel seçimlerinde de aday gösterildiğini, seçildiklerini ve Manisa milletvekili olarak TBMM'de görev yaptıklarını biliyoruz. Tek parti dönemi olduğu için bu milletvekillerinin tümü CHP'lidir. Bunlardan bazıları şunlardır: Ali Rıza Artunkal, Hikmet Bayur, Feyzullah Uslu, Şevket Raşit Hatipoğlu, Rıdvan Nafiz Edgüer, Faik Kurdoğlu, Yaşar Özey.¹⁴

Tek parti devri olup milletvekili adayları CHP Genel Merkezi'nce tespit edilse de Manisalı seçmenler kendi aralarında imza toplayarak bazı şahısların Merkez tarafından aday gösterilmesini istemişlerdir. Örneğin Gördes Belediye Başkanlığı, Gördes seçmenlerinden 300 imzalı mazbata ile dönemin İstanbul Resmi İlanlar Müdürü Muammer Çiçekoglu'nun Manisa CHP milletveki-

11 **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Cumhuriyet Halk Partisi Katalođu**, 490-100 -357-1499-1.

12 **Cumhuriyet**, 17 Temmuz 1946; **Anadolu**, 21 Temmuz 1946.

13 **BCA, CHPK**, 490-0-001-000-000-3.

14 **BCA, CHPK**, 490-01-374-1577-1.

li aday olarak ilan edilmesini, CHP Genel Sekreterliği'nden talep etmiştir.¹⁵ Çiçekoğlu'nun ismine milletvekili aday listesinde rastlanmadığına göre Genel Merkez'in Gördes Belediye Başkanı ve 300 seçmenin bu isteğini kabul etmediğini söyleyebiliriz.

Bir başka örnek ise Alaşehir'den CHP milletvekili aday Yunus Muammer Alakant'ın adaylığına yine Alaşehir ilçesinden Ali Haydarcanbaz, M.Nurigüneş, İsmail Hocagil adlı CHP üyelerinin itiraz dilekçesine ilişkindir. Üyeler dilekçelerinde, *“Yunus Muammer hakkında öteden beri bildiğimiz birçok ahlaksızlıkları ile merhum parti müfettişimiz Dr. Sadreddin zamanında tespit edilmiş olan partimiz düşmanlığı, karaktersizliği Paris'teki tahsil hayatındaki morfin kokain hastalığı daha birçok hastalıkları sebebiyle evvelce mebusluğunu istediği halde reddedilen bu ahlaksız adamın son harpte Romanya'da ticaret ataşesi iken Yahudilerden, müteahhitlerden çaldığı binlerce paralar, mücevherler, döviz kaçakçılığı gibi rezilâne hareketleri ile İngiliz entelicansı tarafından Yahudilerce adı kara listeye geçen bu hırsızın Manisa'da milletvekili seçilmesine imkân yoktur. Partimizin bu gibi mülevves ve menfaatperest derebeyi ruhlu insanlar elinde Alaşehir'de ve Manisa bölgesinde birçok dedikodu bulunduğu için halkımızın nefret ettiği bu adamlar yüzünden birçokları DP'ye girmişlerdir”*¹⁶ şeklinde açıklamalarda bulunmuşlardır.

Yunus Muammer Bey'in karakter olarak şikâyetçi olunan meselelerle ne kadar ilgisinin olduğunu bilemiyoruz. Ancak, milletvekili aday ile ilgili kullanılan ifadelerin abartılı olduğu söylenebilir.

Manisa Demokrat Parti listesinde ise Adnan Menderes'in ismi başta gelmekteydi. Menderes, Manisa'nın dışında Kütahya ve Aydın'dan da adaylığını koymuştu. Seçimde yaşanan usulsüzlüklerden dolayı Aydın'dan seçilememiş, Kütahya'dan seçilmiştir. O günkü seçim kanununun tanıdığı imkanlar çerçevesinde partinin önde gelenleri hem seçimleri garantileyebilmek hem de diğer adaylar için seçimi sürükleyebilmek açısından bir kaç ilden de aday gösterilebiliyordu. Adnan Menderes'in dışında, Manisa DP milletvekili adayları Refik Şevket İnce ve Fevzi Lüfü Karaosmanoğlu da bu bağlamda değerlendirilebilir.¹⁷

15 **BCA, CHPK**, 490-100-347-1454-1.

16 **BCA, CHPK**, 490.01.348.1458.1.1.

17 Tarık Ziya Ekinci (Yayına Hazırlayan: Derviş Aydın Akkoç), **Lice'den Paris'e Anılarım**, İletişim Yay., İstanbul, 2010, s. 228.

Adnan Menderes'in dışındaki diğer DP milletvekili adayları şunlardır: Hikmet Bayur¹⁸ (Eski Milli Eğitim Bakanı), Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu (çiftçi ve yazar), Burhan Belge (gazeteci-yazar), Hüsnü Yaman (Manisa Milletvekili), Veli Ünlü (Çiftçi), Muammer Köktürk (avukat), Refik Şevket İnce¹⁹ (Manisa milletvekili), Dr. Cemal Tunca (Antalya Milletvekili), Nihat Akpınar (avukat), Suudi Mihçioğlu, (Alaşehirli çiftçi ve eczacı)²⁰ DP adaylarının dışında Fikri Soyer de bağımsız aday olarak bu seçimlere katılıyordu.²¹ Bir ara, Mareşal Fevzi Çakmak'ın ismi de Manisa DP adayı olarak geçse de bu haber yalanlanmış, Çakmak, DP İstanbul adayı olarak ilan edilmiştir.²²

Ülke genelinde, CHP adayları mesleklerine göre tasnif edildiğinde sonuç şu şekildedir: Avukat:54, idareci: 51, maliyeci, iktisatçı, bankacı:46, hekim:44, tüccar:41, maarifçi:40, çiftçi:39, yargıç:36, gazeteci:25, belediyeçi:18,yüksek mühendis:16, general:14, ziraat uzmanı:14,eczacı:13, subay:13, fabrikatör: 6,dişçi:4,ilahiyat mensubu:4,hariciyeci:3,işçi:3, umumi yekün:484²³ CHP'nin Manisa adaylarından biri asker olmak üzere, 3 sivil bürokrat, diğerleri eski milletvekilidir. Manisa'da DP adaylarında ise asker kökenli bürokrat görülmezken, 3 çiftçi, 2 hukukçu ve diğerleri CHP'de ayrılan eski milletvekilleridir.

Her iki partide de daha sonraki dönemlerde Türk siyasetinde önemli görevler üstlenmiş siyaset adamları vardır. Bunlardan bazıları, Hikmet Bayur, Şevket Raşit Hatipoğlu, Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, Refik Şevket İnce'dir. Diğer taraftan tek parti dönemi olmasına karşın taşrada bulunan CHP'li teşkilat üyelerinin, CHP Merkez teşkilatına milletvekili adayları hakkında bazı dilek, temenni ve şikâyetlerini ulaştırması çok partili hayata geçişin önemli işaretleri olarak değerlendirilebilir.

18 Feroz- Bedia Turgay Ahmad, **Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1976, s. 17.

19 "DP, Refik Şevket İnce için milletvekili adayı olarak İzmir'i uygun görmüş fakat O, Milli Mücadele döneminde de vekilliğini yaptığı Manisa'yı tercih etmiştir". İbrahim Çoban, **Cumhuriyet Dönemi Siyaset ve Hukuk Hayatında Refik Şevket İnce**, CBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2009, s. 173.

20 **Cumhuriyet**, 17 Temmuz 1946; İzmir, 9 Temmuz 1946.

21 **Anadolu**, 16 Temmuz 1946.

22 Halit Olgaç, **Türkiye'de 1946 Genel Seçimlerinde İzlenen Stratejiler ve Seçim Sonuçları**, On dokuz Mayıs Üni. Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2010, s. 45.

23 **BCA,CHPK**, 490-0-001-000-000-3; Osman Akandere, "1946 Genel Seçimleri ve sonuçları Üzerinde İktidar ve Muhalefet Partileri Arasında Yapılan Tartışmalar II", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, S: 76, C: XXVI, Mart 2010, s. 2.

Milletvekili Adaylarının Propaganda Faaliyetleri

Bu seçimler öncesinde, CHP'nin Türkiye genelinde propaganda faaliyetlerine bakıldığında, köylerde daha çok çiftçiye toprak dağıtılmaya başlanması, köy okulları sorunu, köy enstitüleri vb. konular üzerinde durulmuştur. *“Ekonomik sıkıntıların ve uzun süren askerliğin nedeninin II. Dünya Savaşı olduğu, düşmanın boyunduruğu altına girmemek için bu sıkıntılara katlanıldığı anlatılmış, İnönü'nün, memleketi savaşa sokmayarak ne kadar büyük bir hizmet yaptığından bahsedilmiştir.”*²⁴

Manisa merkezde seçim propagandası çalışmaları için CHP milletvekili adayları da Manisalı seçmenlerle zaman zaman bir araya gelmişlerdir. Bunlardan birisi de CHP Manisa milletvekili Rıdvan Nafiz Edgüer'in Manisa Karaköy CHP Ocağı'nda gerçekleştirdiği toplantıdır. Edgüer, 6 Temmuz 1946 tarihinde yaptığı konuşmada, DP milletvekili adaylarının Manisa'nın kasaba ve köylerinde yaptıkları siyasi çalışmalarını ilgi ile takip etiklerini belirterek, konuşmasını şöyle sürdürmüştür: *“DP hatipleri, halkla konuşmalarında, CHP'yi devireceğiz demektedirler. Neyi deviriyorlar? Atatürk'ün kurduğu partiyi mi? İstiklal mücadelesini idare eden ve zafere ulaştıran partiyi mi? İnönü'nün başkanlığında memleket, tarihin kaydetmediği büyük ve cehennemi afetten korumaya muvaffak olan partiyi mi?”*²⁵

Rıdvan Nafiz Edgüer, konuşmasında tarihi referans göstermiş; CHP'nin tarihi bir parti- Atatürk'ün partisi-olduğunu vurgulayarak onu eleştirmenin –gerçekte- Atatürk'ü eleştirmek anlamına geleceğini; dünyanın siyasi olarak içinden geçtiği böyle bir dönemde, iktidarda deneyimli bir partinin olması gerektiğini belirtmiştir. Esasen Edgüer'in ileri sürdüğü siyasi fikirler sadece Manisa'da değil ülke genelinde de seçim propagandası olarak işlenen konulardır.²⁶

CHP Manisa milletvekili adaylarından Faik Kurdoğlu 10 Temmuz 1946'da Akhisar Halkevi salonunda yine tarihi konuları öne çıkaran bir konuşma yaparak *“Balkan Harbi'nden ve onu kovalayan 1914-18 harbinden sonra memleketimiz üzerine yağmış büyük felaketleri hep hatırlarız. Yalnız, bugün birçok krallıklara yatak olmuş büyük toprak parçalarını kaybetmekle kalmadık; ana yurtta padişahın*

24 Osman Akandere, “1946 Genel Seçimleri ve Sonuçları Üzerine İktidar ve Muhalefet Partileri Arasında Yapılan Tartışmalar I”, **A.A.M.D.**, S: 75, C: XXV, Kasım 2009, s. 12.

25 **Anadolu**, 10 Temmuz 1946.

26 Ensar Yılmaz, “1946 Seçimlerinde Öne Çıkan Bazı Hususlar”, **ODTÜ Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**, C: 1, S: 1, Ankara, 2010, s. 162.

*ve halifenin hıyaneti, en güzel vilayetlerimizin paylaşılması ve düşman kıtaları tarafından işgali felaketiyle karşılaştık...Osmanlı İmparatorluğu'nun bu yüz yıllar içinde yapamadığını veya yaptıklarından bazılarını, biz ellerimizin parmakları ile sayabileceğimiz birkaç yıla sığdırdık” ifadelerini kullanmıştır.*²⁷

Propaganda faaliyetleri sırasında, Şevket Raşit Hatipoğlu CHP milletvekili adayları arasında ismi öne çıkan adaylardandır. Bu bağlamda, 15 Temmuz 1946 tarihinde Turgutlu ilçesine gelmiş, Turgutlu Halkevi salonunda büyük bir kalabalığa hitap etmiştir. Konuşmasının bir bölümünde toprak kanununun millete sağlayacağı yararları bahsetmiştir. Ziraî Donatım Kurumu'nun kendisine ait olan malları özel teşebbüsten daha pahalıya sattığı konusu ile ilgili söylentinin gerçekleri yansıtmadığını belirtmiş, hükümetin bu konuda aldığı kararların sadece halkın menfaatini ve ülkenin ziraî bakımdan kalkınmasını hedef aldığını söylemiştir. Ayrıca, Tarım Bakanı Raşit Hatipoğlu, yaşanan ekonomik sıkıntıların sebebi olarak savunma harcamalarını göstermiş, “*iktisadi zorluklarımızın bir sebebi de ordumuzun seve seve katlanacağımız hudut bekkçiliğidir*” demiştir.²⁸

CHP milletvekili adaylarının Manisa Vilayeti'nde işlediği konuların başında Balkan Savaşları, Kurtuluş Savaşı gibi yakın tarih konuları gelmektedir. Halkın yaşadığı sıkıntıların temelinde on yıllarca süren savaşlar olduğu ima edilmiş, Manisalı seçmenin bu sıkıntıları ve acıları hemen unutmaması gerektiği ve ona göre oy kullanmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Esasen,CHP'nin bu anlayışı daha sonraki dönemlerde de devam etmiştir. İnönü, sadece 1946 seçimlerinde değil 1950 seçimlerinde de her vesile ile açlık ve sefalet içinde yüzen bir memleketten bahsetmiş; millete ikinci dünya savaşını, dış tehlikenin her an mevcudiyetini sık sık hatırlatmıştır.²⁹ Tarihi konular bağlamında Atatürk'ün isminin de zaman zaman gündeme gelmesinden olsa gerek ki Manisa DP milletvekili aday Hikmet Bayur'un CHP'ye karşı siyasi eleştirileri, karaborsa ve Manisa'da tütün piyasasında yaşanan sıkıntıların yanında Atatürk devrimlerine karşı gösterilen duyarsızlık gibi konuları da teşkil etmiştir.³⁰

CHP adayları zaman zaman ekonomik konuları da gündeme getirmişlerdir. Seçim kampanyası çerçevesinde CHP Manisa milletvekili Faik Kurdoğlu,

27 **Anadolu**, 10 Temmuz 1946.

28 **Anadolu**,16 Temmuz 1946.

29 Rıfki Salim Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, Ankara, 1976, s. 13.

30 Mustafa Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti, (1946–1960)**, Ankara, 2004, s. 31.

Akhisar'da bir gazetenin verdiği habere göre az sayıda dinleyicinin önünde yaptığı konuşmada, memleketin ekonomisinin her zamandan daha iyi olduğunu; alacakları tedbirler sayesinde gelecek günlerin daha iyi olacağını anlatmıştır.³¹

CHP'nin seçim propagandası çalışmaları çerçevesinde, dönemin Tarım Bakanı ve Manisa Milletvekili adayı Şevket Raşit Hatipoğlu, beraberinde Parti Müfettişi Hulki Cura ve Manisa Milletvekili Yaşar Özey olduğu halde Kırkağaç'a gitmiştir. Hatipoğlu, hükümetin iç, dış politikasını; memleketin ekonomi, sanayi, tarım gibi meselelerini anlattıktan sonra -DP'nin siyasi programını kastederek- CHP'nin günü gününe yaşamak ve ferahlamak politikasını takip etmediğini, böyle bir politikanın öncelikle çok kolay ve geçici memnuniyetler verebileceğini ancak bu şekilde idare edilen memleketlerin sonraki nesillere çok kötü miras devrettiğinden bahsetmiştir. Kendi takip ettikleri politikanın istikrar gereği olduğunu, DP'li adayların, "*devlet yönetimi işinden anlamadıklarımı*", ifade etmiştir. Hatipoğlu konuşmasının devamında, Kırkağaç halkının DP'nin ekonomide ferahlık, bolluk vaat eden politikalarına kanmamalarını, geçim sıkıntısı çeक्सeler de istikrarı tercih ederek, CHP'ye oy vermelerini tavsiye etmiştir.³²

Tek parti dönemi olmasına rağmen, Manisalı seçmenin şikayetlerini zaman zaman CHP'li milletvekillerine cesurca ifade edebildiği görülmektedir. Örneğin, 30 Haziran 1946 tarihinde CHP Parti Müfettişi Hulki Cura, CHP milletvekili adayları, Rıdvan Nafiz Edgüer, Faik Kurdoğlu, Feyzullah Uslu Manisa merkez köylerinden Horozköy'e gitmişlerdir. Kurdoğlu'nun, Tahvil Özenler adlı bir vatandaşa, niçin CHP' den DP'ye geçtiğini sorması üzerine seçmen kendisine şunları söylemiştir: "*Çay, kahve inhisar maddesi olduğu halde elimize geçmedi. Ancak karaborsada çayın kilosunu 40 ve kahvenin kilosunu 12 liradan bulabildik. İnhisar elinde bu maddelerin nasıl karaborsaya çıktığına şaştık. Zeytinyağını devlet eline aldı, litresini 270 kuruşa karaborsadan alıp yedik. Yıllarca devam eden bu hayat pahalılığı bizi sefil ve zayıf düşürdü... sivrisinekten kurtulmak için uyuma ve istirahat vakitlerimizi sivrisinek mücadelesinde geçiriyoruz. Başka şehirlere vesika ile cibinlik verdiler, biz ondan mahrumuz. Diz donları yapmak için kaput bezi bulamıyoruz.*"³³

31 **İzmir**, 11 Temmuz 1946.

32 **Anadolu**, 10 Temmuz 1946.

33 **İzmir**, 8 Temmuz 1946.

Burada şunu da kaydetmek gerekir ki, CHP Manisa Teşkilatı ve üyelerinin daha 1940'lı yıllarda, Manisa vilayetinde siyasi heyecan ve motivasyonlarını kaybettikleri anlaşılmaktadır. CHP Kütahya Bölgesi Müfettişi Giresun Mebusu Dr. Hasan Vasıf Somyürek 22.12.1942 tarihli Manisa Vilayetini kapsayan Teftiş Raporu'nda³⁴ Turgutlu, Eşme³⁵, Kula, Gördes, Soma kazaları CHP İdare Heyetlerinin ayrıca Manisa merkez Muradiye ve Horozköy İdare Heyetlerinin parti çalışmalarının çok zayıf gittiğini; partililerin idare heyeti toplantılarına katılmadıklarını rapor etmektedir.³⁶ Seçim öncesi dönemde “*yurdun kaderini çeyrek asırdır elinde tutan CHP heyecanını artık kaybetmiş, tarihi rolünü tamamlamış gibidir.*”³⁷

Propaganda çalışmaları sırasında siyasilerin, birbirlerini Rus ajanı veya Amerikancı gibi kavramlarla suçlamaları ilginç siyasi diyalogların çıkmasına neden olmuştur. Örneğin, CHP adayı Faik Kurdoğlu, eski Akhisar Belediye Başkanı Halil Erman ile diğer CHP'liler, 9 Temmuz 1946 tarihinde Akhisar'da bir miting yapmışlardır. CHP adına söz alan bir partili, “*geçen hafta buraya Hikmet Bayur gelmiş. Tatlı sözlerle bazı kafaları kandırarak DP'ye geçmelerine sebep olmuş, bunlara inanmayın. Bunlar bundan altı ay evvel Rus taraftarı oldukları için CHP'den kovulan adamlardır... Biz, CHP mensupları, Anglosakson taraftarıyız. DP ise Rus taraftarıdır*” demiştir.³⁸

Bir başka örnekte Demirci yöresinde CHP'liler, Bayar için “Tayyare Hırsızı”, Menderes için “Toprak Hırsızı” diyerek karalama kampanyası yürütmüşlerdir. Bu kampanyaya karşılık Demircili DP'liler de İnönü'nün karşısına Mareşal Fevzi Çakmak'ı çıkararak propaganda başlatmışlardır.³⁹

Manisa'da propaganda çalışmaları sırasında bazı gergin olaylar da yaşanmıştır. Örneğin, DP adayı Yusuf Hikmet Bayur ve Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu'nu, CHP'liler ve kaymakam 9 Temmuz 1946 tarihinde Alaşehir'de konuşurmamak için bazı farklı uygulamalar yapmışlardır. Hikmet Bayur konuşma yapacağı binanın balkonuna çıktığı zaman, bir grup CHP'li başlarında Alaşehir Halkevi

34 22.12.1942 tarihli, Manisa Vilayeti Teftiş Raporu'nda, Manisa Vilayeti CHP üye sayısına ilişkin bilgi bulunmamaktadır.

35 Eşme, 1946 yılında Manisa'nın ilçesidir.

36 **BCA, CHPK**, 490-100- 357-1082-1.

37 Burçak, **a.g.e.**, s. 13.

38 **Vatan**, 10 Temmuz 1946.

39 Celal Metin, “Çok Partili Hayata Geçiş Döneminde Demirci'de Siyasal Değişim: Bir Sözlü Tarih Çalışması”, **Kök Araştırmalar**, C: III, S: 1 (Bahar 2001), s. 8.

başkanı Remzi Avşarlı olduğu halde bağırıp çağırmışlar, mitingi sabote etmişlerdir. Ayrıca, miting alanına Alaşehir ve Sarıgöl belediyelerine ait otobüsler gelerek klakson çalmışlar, hatiplerin konuşmasına engel olmaya çalışmışlardır.⁴⁰

Demokrat Parti'nin propaganda çalışmaları ise şu şekildedir: Ülke genelinde Demokrat Parti, halka siyasi hedeflerini anlatma fırsatı olarak mitinglere özel önem vermiştir. DP, ayrıca halkla kolaylıkla iletişime geçebilen, araya duvarlar örmeyen bir parti olmaya da özen göstermiştir. Bu anlamda mitinglere giderken yol üzerindeki köy kahvelerinde köylülerle dertleşme ve onların sorunlarını paylaşma, parti ile halk arasındaki bilgi- fikir alışverişinde bulunmayı da önemsemiştir.⁴¹ DP'nin bu siyasi ilkelerini Manisa Vilayeti'nde de gerçekleştirmeye çalıştığı anlaşılmaktadır.

Manisa'da propaganda çalışmalarında, Demokrat Parti adayları arasında özellikle Yusuf Hikmet Bayur'un ve Fevzi Lütfü Karaoasmanoğlu'nun diğer adaylardan daha etkin olduklarını görmekteyiz. Bu iki isimden Yusuf Hikmet Bayur, 1943 seçimlerinde CHP'nin Manisa milletvekili olarak görev yapmıştır.⁴² Ancak, 1946 bütçe müzakereleri sırasında TBMM'nin denetleme görevinin yapamadığını, milletvekili adaylarının merkezden ve hükümet tarafından belirlenmesinin yanlış olduğunu söyleyerek kendi partisini eleştirmiş, bunun üzerine CHP Parti Genel Kurulu'nun aldığı karar üzerine CHP'den ihraç edilmiş; bir müddet bağımsız milletvekili olarak görev yapmış, bu seçimde de DP Manisa adayı olarak seçime katılmıştır.⁴³

Hikmet Bayur'un CHP'den DP'ye geçmesi, CHP taraftarı mahalli basın organı olan Anadolu Gazetesi'nce "dünkü Hikmet Bayur, bugünkü Hikmet Bayur" başlığı ile eleştiri konusu olmuştur. Ayrıca, Hikmet Bayur'un Turgutlu'da bir konuşma sırasında "*Halk Partisi bütün mefahiri ve Türk inkılâbını tamamen üzerine almamalıdır. Bunda bütün Türk milletinin hakkı vardır. Celal Bayar, Yusuf Kemal gibi şahsiyetler bu inkılâpta büyük vazifeler başarmışlardır.*" sözlerine karşılık Turgutlu CHP İdare Heyet Başkanı "*Türk inkılâbının bütün Türk milletine ait olduğunu kim inkâr ediyor? Fakat siz böyle söylerken, DP ileri gelenlerinden Celal Bayar, Yusuf Kemal gibi zatların inkılâptaki rolünü ifade etmeği unutmuyorsunuz. Mademki inkılâpta bütünlük*

40 **Vatan**, 11 Temmuz 1946.

41 Atacan Şahin, **Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Seçimler ve Seçmen Davranışları**, Siyasal İletişim Enstitüsü, Türkiye Bilimler Akademisi Yayını, 2003, s. 5.

42 Tuncer, **a.g.e.**, s. 156.

43 Tuncer, **a.g.e.**, s.29.

*var diyorsunuz bu bütünlüğün içinde en büyük hissesi ve fedakârlığı olan İnönü'nün adını niye söylemiyorsunuz?"*⁴⁴ demiştir.

Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu ise siyasete DP saflarında başlamıştır. Siyasi düşünce olarak hürriyetçi ve liberal bir görüşe sahip olan Karaosmanoğlu, CHP'nin "aydınlar diktatörlüğü" kurduğunu öne sürmüş, DP ile milletin idare üzerinde denetim sağlamasını, insan hak ve hürriyetlerinin teminat altına alınmasını, anti demokratik kanunların kaldırılmasını talep etmiştir.⁴⁵

DP Manisa Vilayeti'nde hızlı bir şekilde teşkilatlanmıştır.⁴⁶ DP'nin teşkilatlanmasında ve halkın DP'ye olan teveccühünde, esasen Türk halkının yaygın bıkkınlığı, halk çoğunluğunun sefalet çekmesi, köylülerin jandarma baskısından şikâyetleri... gibi konular başta gelmektedir.⁴⁷ Örneğin Manisa'nın Demirci ilçesi ve köylerinde " *bu dönemde, devlet memurlarının kötü davranışlarına örnek gösterilebilecek sayısız olay olmuştur. Çok basit nedenlerden karakollara çağrılıp öldüresiye dövülen, vergisini ödeyemeyip zorla malları haczedilen ve ormanlara hayvan kaçırdı diye cezalandırılan köylülerin, üzerinde okul yapma, yol ve iş yükümlülüklerinin olması temel hoşnutsuzlukları oluşturmuştur.*"⁴⁸

Ayrıca bu yıllarda Manisa Vilayeti'nde halk, bir takım ekonomik sıkıntılar da yaşıyordu. Manisa'lı bir yazar o günlerde, iğneden ipliğe, su bardağından gaz lambasına hemen her şeyin dışarıdan geldiğini belirtiyor, bu sebeple de bu malları temin etmenin güçlüğünden bahsediyor, o günlerde yaşanan gıda sıkıntısı konusunda şunları söylüyor: " *Hele gıdaya dönük ihtiyaçların temini bir sorun haline aldı. Fırınlardan ekme almak önce kargaşaya sonra kavgaya dönüştü. Gücü yeten aldı, yetmeyen bakakaldı. Zabitanın müdahalesine rağmen fırınların önünde, uzun kuyrukların oluşması önlenemedi. Fırınlara ihtiyaçtan fazla un tahsisi yapıldığı halde ekme yine bulunamıyordu. Bunun üzerine yurdun her yerinde ve Manisa'da da kişi başına karneyle ekme satışı başladı*"⁴⁹

44 **Anadolu**, 12 Temmuz 1946.

45 Lütfü Düzdemir, **Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu**, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, CBU, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 1996, s. 38.

46 DP'nin Manisa'da teşkilatlanması ile ilgili olarak bkz. Ömer Kararakaş, "DP'nin Manisa Vilayeti'nde Teşkilatlanması", **www.historystudies.net.**, Volume 4, Issue 2. sayı, s. 200.

47 Cem Eroğul, **Demokrat Parti ve İdeolojisi**, 4. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 2003, s. 46.

48 Metin, a.g.m., s. 7.

49 H. Nusret Köklü, (Yayına Hazırlayan: Nejdet Bilgi), **Ömrümün Kısa Öyküsü**, Manisa Belediyesi Kültür Yayınları 4, Manisa, 2004, s. 42.

Manisa DP milletvekili adayları da ülke genelinde ve Manisa’da şikayet konusu olan bu mevzuları seçim öncesinde değişik mahfillerde dile getirmişlerdir. Yusuf Hikmet Bayur, Manisa’lı seçmenlerle yaptığı seçim çalışmaları neticesinde Cumhuriyet Gazetesi’ne verdiği bir mülakatta, Manisa halkının genel şikayet konularını şu şekilde sıralamıştır: “*Halk, karaborsacılık tahribatının büsbütün artışıını, bin bir yolsuzluğu, Orman Kanunu’nun insafsızca yürütülmesini ve bu yüzden ekmeğinden mahrum olanların geçimlerini sağlama işine hiç önem verilmesini, okul ve öğretmen evi yapma işinin aldığı akla gelmeyen ezici vaziyeti yanı yakıla bağırılmaktadır.*”⁵⁰

DP’nin muhalefet partisi olarak ülke genelinde ele aldığı konulardan birisi de çok partili hayatın gerekliliği; iktidar partisinin bir muhalefet partisi tarafından kontrol edilmesi lüzumudur. Parti kurucularından Celal Bayar, Ödemiş’te yaptığı parti mitinginde bu konuyu şu cümlelerle dile getirmiştir: “*murakabe edilmeyen güç, kim olursa olsun hataya sapar, eğer iktidar partisinin karşısında bir murakabe partisi vücuda gelirse diğer parti daha iyi hareket etmeye mecbur olur, memleket fayda görür.*”⁵¹

Hikmet Bayur, Alaybey Mahallesi DP Ocağı’nda partililere yaptığı bir konuşmada tek parti sisteminin kötü yanlarını çok partili demokrasinin gerekliliğini örneklerle izah etmiştir.⁵² Bayur, konuşmasının devamında hükümetin en yanlış politikasının iktisadi sahada olduğunu, yanlış ekonomik tedbirlerden dolayı özellikle gıda ve giyim maddelerinde dayanılmaz bir pahalılık yaşandığını, bu halin devam etmemesi için Meclis’te hükümeti denetleyecek ve hükümetin icraatlarını eleştirecek eşit sayıda milletvekili bulunmasının zaruretini anlatmıştır.⁵³

Bu seçimlerde DP Manisa milletvekili adayları içerisinde bayan bir milletvekili aday da vardır. Seçim çevresi Demirci yöresi olan, Türkiye’nin ilk kadın hâkimlerinden Bayan Muammer Köktürk, 9 Temmuz 1946 tarihinde Demirci’yi ziyaret etmiş, Demirci halkının şikayet ve isteklerini dinlemiş, Demirci halkı ile seçim konusunda fikir alış verişinde bulunmuştur.⁵⁴

50 **Cumhuriyet**, 19 Temmuz 1946.

51 Özel Şahingiray, (Derleyen), **Celal Bayar’ın Seçim Kampanyalarındaki Söylev ve Demeçleri, 1946,1950, 1954**, Ankara, 1955, s. 38.

52 **İzmir**, 26 Haziran 1946.

53 **İzmir**, 26 Haziran 1946.

54 **Anadolu**, 10 Temmuz 1946.

CHP taraftarı bir gazetenin haberine göre DP'nin parti programı bazı seçmenlerce ikna edici ve uygulanabilir bulunmamıştır. Örneğin, DP milletvekili adayları Manisa'nın Hacırahmanlı Köyü'nde vergi oranlarını indireceklerini sifıra yaklaştıracaklarını, askerliği zorunlu hizmetten çıkarıp, ücretli hale getireceklerini, devletçilik politikasını ortadan kaldırıp, serbest ticaret politikası ile hayatı ucuzlatacaklarını anlatırken bir köylü: “*fakat bizim bildiğimiz devlet ve hükümet işleri para ve masraf ister. Anlaşılan bizi satacaksınız*” demiştir. Bulgaristan göçmeni olan bir başka köylü de “*biz bu tür parti propagandalarını Bulgaristan'da gördük. Milleti birbirine kattı. Hükümetleri yerlerinde tutamaz hale getirdi*” diyerek DP milletvekili adaylarını eleştirmişlerdir.⁵⁵

DP adaylarının propaganda çalışmalarına ilişkin belirtilmesi gereken bir başka unsur ise seçimlere ilişkin Manisa seçmenin bazı kaygılar yaşamasıdır. Bu kaygılardan birisi, seçimlerin güvenilir bir ortamda yapılamayacağı, seçim sonuçlarının halka sağlıklı bir şekilde duyurulamaacağı endişesidir. Seçim öncesinde halktaki gerginliği sezen milletvekili adaylarından biri de Refik Şevket İnce'dir. İnce, seçimden iki gün önce, milletvekili aday Sudi Mıhçıoğlu ile beraber seçim bölgesi olan Alaşehir'e gitmiş, ilçede halkın seçime ilişkin bazı endişelerinin olduğunu fark etmiştir.⁵⁶ Yine, bazı gerginliklerin yaşandığı ilçelerden biri de Kula'dır. Bir gazete haberinde *Kulada, demokratlardan üç kişinin gözleri bağlanarak Jandarma karakolunda dövüldükleri* iddia edilmiştir.⁵⁷

Yerel basına yansıyan haberlerden anlaşıldığı kadarı ile DP Manisa'da seçim propagandası çalışmaları sırasında idari amirler tarafından zaman zaman durdurulmaya çalışılmıştır.⁵⁸ Örneğin, seçimlere bir hafta kala, Hikmet Bayur ve Hüsnü Yaman bir seçim konuşması yapmak için Gördes'e gitmişlerdir. Gördes kaymakamı önce Hikmet Bayur'un ilçe meydanında konuşma yapmasına müsaade ettiği halde daha sonra bu fikrinden vazgeçmiştir. Kaymakam'ın güçlüğüle ikna edilmesinden sonra Bayur, Çarşı Kahvesi'nde özetle şunları söylemiştir. “*İktidar partisinin demokratik bir idarenin gelişmesini her çareye başvurarak hatta anayasa hükümlerine aykırı olarak önlemeye çalışması, seçimlerde kazanmak için her yerde halka, hükümet kuvvetleri ile türlü tazyikler yaptırması, bilhassa köylerde vatandaşları dayak altında sindirmek istemesi; Türk milletinin gözleri önünde*

55 **Anadolu**, 30 Haziran 1946.

56 Çoban, **a.g.t.**, s. 173.

57 **Cumhuriyet**, 14 Temmuz 1946.

58 Bekir Koçlar, Çok Partili Hayata Geçiş Döneminde Hükümet Muhalefet İlişkisi, **Türkler**, C: 16, Ankara, 2002, s. 755.

cereyan etmekte olan bütün bu kanunsuz hareketler ve tadiller gösteriyor ki, Halk Partisi, her ne pahasına olursa olsun ciddi muhalefete yer vermek istememektedir."⁵⁹

Halkın DP'ye oy vermesi bazı CHP'lilerce farklı şekilde yorumlanmıştır. Örneğin, Hikmet Bayur'un ve Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu'nun Kırkağaç'ta halka hitabından sonra CHP İdare Heyeti Azasından Hilmi Bakırlı "*Demokrat istemeyiz, ikilik istemeyiz. On beş yıldır ayakkabım yok. Demokrat olmak için cebin dolu olması lazım*"⁶⁰ şeklinde sözlerle siyasi görüşlerini beyan etmiştir. Hilmi Bakırlı, vatandaşın Demokrat Partiye üye olmasını, DP'ye oy vermesini "ikilik" olarak isimlendirmiş, CHP'nin iktidar olmasını istikrarın gereği olarak ima etmiştir.

DP'nin yaptığı muhalif propaganda faaliyetleri ülke genelinde köylerde bu arada Manisa'nın köylerinde de olumlu etkiler yapmış olacak ki İç İşleri Bakanlığı, yayınladığı bir genelge ile "*köylerde yapılan zehirleyici propagandaları önlemek amacı ile partiler adına köylere gönderilen kimselerin hangi parti adına hareket ettiklerini gösterir birer belge*" istemiştir.⁶¹

Bu durumu Demokrat Parti üyeleri, kendilerine yöneltilmiş bir tehdit olarak algılamışlar İç İşleri Bakanlığının bu genelgesini Anayasa'nın 78. maddesine, yani "*seferberlik ve sıkıyönetim hallerinin ve salgın hastalıklarının dışında yolculuk hiç bir şekilde kayıt altına alınamaz*" ve de 70. maddesine "*düşünce ve söz hürriyetinin hududu, kanunlarla tayin olunur*", aykırı olduğunu belirtmişlerdir.

Ayrıca bir beyanname yayınlayarak böyle bir durumun DP'nin siyasi faaliyetlerini engelleyemeyeceğini vurgulamışlardır.⁶² İç işleri Bakanlığının, yurttan seyahat serbestliğinin hiç bir kayda bağlı olmadığını ilan etmesine rağmen yine de DP'ye yakın bir gazetenin muhabiri seçimlerin serbestçe yapılıp yapılmadığını denetlemek açısından bazı seçim mahallerine gidip inceleme gereği duymuştur.⁶³

Propaganda çalışmaları genel olarak değerlendirildiğinde, seçim propagandaları sırasında Manisa'da her iki parti milletvekili adaylarının ciddi bir çalışma sergilediklerini, kampanya döneminde zamanlarının büyük bir bölümünü kahvehanelerde, miting meydanlarında halkla beraber geçirdiklerini anlıyoruz. Örneğin, propaganda çalışmaları nedeniyle uzun zaman evinden uzak kalan DP

59 **İzmir**, 16 Temmuz 1946.

60 **İzmir**, 6 Temmuz 1946.

61 **BCA**, 030-01-00- 00- 44-257-1-3.

62 **BCA**, 030-01-00- 00- 44-257-1-3; **Vatan**, 11.7.1946.

63 Ahmet Emin Yalman, **Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim**, İstanbul, 1997, s.1362.

milletvekili adayı Refik Şevket İnce, seçim günü eşi ile İzmir’de oy sandığında tesadüfen karşılaşmıştır.⁶⁴

Seçim propagandaları sırasında o dönemde en önemli propaganda aracı olan yerel gazeteler ilk planda akla gelmektedir. Manisa seçim bölgesinde Demokrat İzmir⁶⁵ ve Yeni Asır gazeteleri Demokrat Parti’yi desteklerken Anadolu Gazetesi de CHP’yi desteklemiştir. Seçim kampanyası sırasında CHP Manisa idaresi bir ara CHP İzmir Teşkilatı’ndan kendilerine Manisa müfettişi Hulki Cura aracılığı ile Anadolu Gazetesi göndermelerini istemişlerdir.⁶⁶

Yine Manisa Alaşehir CHP İlçe Merkezi’nden CHP Genel Sekreterliği’ne 16/7/1946 tarihli bir telgrafta “*seçim afişlerinin bu tarihe kadar henüz ilçeye gelmediği belirtiliyor sandık başları için gerekli afişlerin tayyare ile yetiştirilmesi ve şu günlerde karşı gazetelerin havayı zehirleyen yalan neşriyatını karşılamak üzere her gün ilçemize Tanin, Ulus, Son Telgraf, Anadolu’dan en aşağı beş yüzer nüshanın en seri vasıtalarla gönderilmesi*” şeklinde bir telgraf çekilmiştir.⁶⁷

Bu belgelerde, CHP için Ulus, Anadolu gazetelerinin halka dağıtılması ve okutulmasının önemine işaret edilmektedir.

Bölümle ilgili bir değerlendirme yapmak gerekirse, bu seçimlerde hem CHP hem de DP’nin milletvekili adayları bölgelerine geziler yapmışlar, halk ile konuşmuşlar, bazı konularda halka vaatlerde bulunmuşlardır.⁶⁸ Manisa’da CHP adayları daha çok tarihi konuları ön plana çıkarmışlar, yaşanan ekonomik sıkıntıların doğal olduğunu, ülkenin on yıllar süren savaşıardan yeni çıktığını ifade etmişlerdir. DP adayları ise, gerçek durumun böyle olmayıp, çekilen sıkıntıların sebebi olarak dönemin CHP hükümetini göstermişlerdir.

Manisa’da Milletvekili Genel Seçimlerinin Sonuçları

İçişleri Bakanlığı, 13.07.1946 tarihinde, siyasi partileri aday listelerini 18 Temmuz’a kadar ilçe merkezlerine ulaştıracak şekilde ve sandıkların başında görev yapmak üzere güvenilir partililerin bucak ve köylere gönderilmesi konusunda

64 Çoban, a.g.t., s. 173.

65 Bu dönemde gazete, İzmir başlığı ile çıkmıştır.

66 BCA, CHPK, 490-100-370-1558-2.

67 BCA, CHPK, 490-100-347-1454-1.

68 Cemil Kılıç, **Demokrat Parti’nin Kuruluşu ve 1946 Seçimleri**, Yıldız Teknik Üni, Sos. Bil. Ens, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1995, s. 72.

uyarmıştır. Ayrıca her il birer parti temsilcisi gönderilmiş Manisa'ya da İzmir CHP Bölge Müfettişi Hüseyin Hulki Cura gelmiştir.⁶⁹

Manisa Vilayeti'nde 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılan çok partili yaşamın ilk genel seçimlerinin , seçim öncesinde, demokratik geleneklerle bağdaşmayan küçük olaylar yaşansa da genelde sakin geçtiği anlaşılmaktadır.

Daha önce de belirttiği gibi Cumhuriyet döneminde, 1946'ya gelinceye kadar seçimler çift dereceli yapılmakta idi. 5 Haziran 1946 tarihi ve 4918 sayılı Milletvekilli Seçim Kanununa göre her il, bir seçim çevresi kabul edilmiş ve nüfusu 40.000'e kadar olan yerler için 1 milletvekili seçilmesi kabul edilmişti.⁷⁰ Bu kanuna göre, Manisa Vilayeti de bu seçimde 11 milletvekili çıkaracaktı.⁷¹

1946 seçimleri sırasında Manisa Vilayeti'nin nüfusu, 472789 olarak tespit edilmiştir.⁷² 40.000 nüfusa 1 milletvekili düştüğüne göre Manisa Vilayeti'nde 11 milletvekili seçilecektir. 18 seçim bürosu kurulmuştur. Manisa bir önceki seçimde, yani 1943 seçimlerinde 12 milletvekili çıkarmıştır.⁷³

Seçim sonuçlarının açıklanmasından sonra Vatan Gazetesi'nin manşet haberine göre DP'nin seçimi kazandığı illerden birisi de Manisa'dır.⁷⁴ Ulusal basın organlarının ilk haberlerinde de CHP'nin Manisa'da kazandığına ilişkin bir haber yer almamaktadır. DP'yi destekleyen yerel basın kaynaklarından gelen haberlerde Manisa Vilayeti'nde Demokrat Partili adayların kazandığı belirtilse de gerçeğin bir müddet sonra böyle olmadığı görülecektir.⁷⁵

Seçim sonuçları ilan edildikten sonra yakıldığı için resmi rakamları vermek mümkün değildir. Bu anlamda, tek kaynak mahalli basın organlarının verdiği bilgiler nispetinde olup mahalli basın organlarında, Manisa Vilayeti seçim sonuçlarının tam dökümü mevcut değildir. DP yanlısı bir gazetenin verdiği bilgiye göre, " *Manisa'da 18 sandıktan Demokratlara verilmiş 7209, Halk Partisine verilmiş, 2287 rey çıkmıştır.*"⁷⁶ Yeni Asır Gazetesi'ne yansıyan haberlere

69 BCA-CHPK,490-100-11-60-13.

70 Kılıç, a.g.t., s. 62.

71 Tuncer, a.g.e., s. 250.

72 TC Başbakanlık İstatistik Gen. Müd., **21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımı**, Ankara, 1950, yayın no: 286, C: 65, s. 20.

73 **Anadolu**, 1 Temmuz 1946.

74 **Vatan**, 22 Temmuz 1946.

75 **İzmir**, 22 Temmuz 1946.

76 **İzmir**, 22 Temmuz 1946.

göre DP Manisa ilçe merkezlerinden Soma'da, oyların %70'ini, Akhisar'da % 75'ini, Turgutlu'da % 70'ini, Salihli'de %85'ini almıştır.⁷⁷ Yine bir başka gazete haberine göre Manisa merkezde CHP:1000, Demokrat Parti: 4000 oy almıştır.⁷⁸

Yeni Asır Gazetesi'ne yansıdığı kadarı ile bazı ilçe ve beldelede seçim sonuçları şu şekildedir:

Beldenin İsmi	DP	CHP
Merkez (18 Sandık)	7209	2287
Muradiye	388	366
Horozköy	486	286
Gördes (17 Sandık)	2602	936
Soma	3011	268
Saruhanlı	380	226
Selimşahlar	219	166
Azimli	345	102
Karaağaçlar	440	161
Karaoğlanlı	607	325
Sancaklı Bozköy	288	497 ⁷⁹

Yine bir gazetede seçim sonuçlarına ilişkin şu haber geçmiştir. CHP adaylarından Ali Rıza Artunkal, Şevket Raşit Hatipoğlu, Faik Kurdoğlu, 82.000; R.N.Erdüğer, Dr. Necdet Ö. Ataman, H.Öztarhan, Yunus Muammer Alakant, Kamil Çoşkunoglu, Yaşar Özey, İsmail Ertem 81.000.; F.Uslu 81.000'e çok yakın olmak üzere oy almışlardır. DP adaylarından ise Milli Kalkınma Partisi seçmenleri ve DP seçmenleri tarafından desteklenmiş olan Hikmet Bayur 68.000, Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu, Refik Şevket İnce, Hüsnü Yaman, Adnan Menderes 66.000, Cemal Tunca, Burhan Belge, Veli Ünlü, Sudi Mihçioğlu, Muammer Göktürk, Nihat Akpınar ise 65.000 üstünde oy almıştır.⁸⁰

TBMM Arşivi'nde yaptığımız çalışmalar neticesinde, sadece CHP Manisa milletvekili Yaşar Özey'e ait milletvekili tutanağında bu seçimlere ait oy dökümü bulunmaktadır. Tutanak 24/07/1946 tarihinde düzenlenmiştir ve aldığı oy

77 **Yeni Asır**, 22 Temmuz 1946.

78 **Vatan**, 22 Temmuz 1946.

79 **Yeni Asır**, 23 Temmuz 1946.

80 **Anadolu**, 25 Temmuz 1946.

sayısı şöyledir: Manisa Merkez ilçe: 12024, Akhisar: 13586, Kırkağaç: 3427, Soma: 3646, Turgutlu: 6212, Salihli: 6079, Alaşehir: 11173, Eşme: 14134, Kula: 7354, Gördes: 1397, Demirci: 2123, Oyların Toplamı: 81155, Seçmenlerin Sayısı: 222320, Oylarının kullananların sayısı: 15190⁸¹

Seçim sonuçlarına ait yukarıdaki bilgiler, daha ziyade gazete haberleri olup gazetelere yansıdığı kadarı ile her basın organı yandaş olan partinin oy sayısını kendine göre değerlendirmiştir. Resmi seçim sonuçlarının da sayılıp yakılmasından dolayı çelişkili rakamların ortaya çıkması anlaşılır görünmektedir. Gerçek olan şudur ki, Manisa'da 1946 milletvekili genel seçimlerinde 11 milletvekillinin tümünü CHP almıştır. Kazanan milletvekilleri şunlardır: General Ali Rıza Artunkal, Rıdvan Nafiz Edgüer, İsmail Ertem, Şevket Raşit Hatipoğlu, Faik Kurtoglu, Yaşar Özey, Feyzullah Uslu, Yunus Muammer Alakant, Kamil Çoşkunoglu, Dr. Memduh Necdet Otoman, Hilmi Öztarhan,⁸²

Bu milletvekilllerinden bazılarını TBMM Arşiv kayıtlarına göre tanıtmak gerekirse, Ali Rıza Artunkal: Filibe doğumlu olup, 1883 doğumludur ve Harp Akademisi'nden mezundur. Orta derecede Fransızca, Bulgarca, Rusça bilmektedir. Balkan Savaşlarına katılmış, Çanakkale'de müstahkem mevzi komutanlıkları yapmıştır. 1941'de emekli olmuş, bu seçimlerde Manisa'dan milletvekili seçilmiştir. 12 Temmuz 19941'den 7 Temmuz 1946 tarihine kadar Milli Müdafaa Vekilliği görevinde de bulunmuştur.⁸³

Şevket Raşit Hatipoğlu, TBMM Arşivi Kısa Hal Tercümesi'nde kendisini şu şekilde tanıtmaktadır: *"1314 (1896) yılında Menemen'in Helvacı Köyü'nde doğdum. İlk ve Orta tahsilden sonra 1329 (1911) yılında Bursa Ziraat Mektebi'ne girdim. Diplomamı aldıktan sonra İhtiyat Zabıt Mektebi'ne girdim ve ikmal ettikten sonra Sina Cephesi'ne sevk edildim. Bu cephede 1918 yılına kadar hizmet ettim. Ve bu yılda İngilizlere esir düştüm. Musul'da iki yıl esir kaldım. 1920 yılında esaretten İstanbul'a döndüm. Ve Hakkari Mekteb-i Âlisi'ne girdim. Bu mektebi, 1925 senesinde de bitirerek iktisat ve ziraat sahalarında ihtisas yapmak üzere Hükümet tarafından Paris'e gönderildim. Enstitü Nasyonel Agronige'ye devam ettim. 1926 yılında hükümet tahsilime Almanya'da karar verdi. Berlin'e geldim. 6 sömerster Berlin Yüksek Ziraat Mektebi'ne devam ettim. Sonra Leipzig Üniversitesi'ne naklederek*

81 **TBMM Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No: 614, Defter No: 79, Kutu No: 43.

82 Tuncer, a.g.e., s. 229-230.

83 **TBMM Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No: 453, Kutu No:42.

4 sömesterde orada tahsil ettim. Müteakiden imtihanları vererek bu rütbeyi aldım. 1932 yılında memlekete dönerek Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde İktisadiyat Enstitüsü şefliğine tayin edildim. 1936 yılında WQ çokluk imtihanlarını vererek bu rütbeyi aldım. Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde Ziraat İktisadiyatı, Ziraat politikası derslerini tedaris ettim. 1936 yılında Siyasal Bilgiler Okulu iktisat hocalığına tayin edildim. 1939 senesinde Umumi Murakebe Heyeti azalığına, 1940 senesinde Umumi Murakebe Heyeti reis vekilliğine tayin olundum. 1941 yılı başında Afyonkocahisar'ndan meb'us seçildim. Almanca olarak, 'Türkiye İktisadiyatının Temeli Ziraat', Almanca ve Türkçe olarak 'Türkiye'de Ziraai Bubran', 'Dış Ticaretimizde Ziraatın Payı', 'Türkiye Ziraatında Hububatının Yeri ve Ehemmiyeti', Türkçe olarak 'Türkiye'de Çay iktisadiyatı', 'Ziraat Âleminde Vakalar ve Düşünceler', adlı eserleri yazdım".⁸⁴

1887 Turgutlu doğumlu olan Yaşar Özey'in TBMM Tercüme-i Hal Kâğıdı'nda mesleği eski milletvekilli olarak geçmiştir. Almanca ve Fransızca bilen Özey, ziraat mütehasısıdır. Evli ve İki çocuk babasıdır.⁸⁵

Yine uzun yıllar Manisa CHP milletvekili olarak görev yapan Faik Kurdoğlu'nu da TBMM arşivinden şu şekilde tanıyabiliriz: Kayseri Tavlusı köyünde 1890 tarihinde dünyaya gelmiştir. Babası Hüseyin Eşref Kurdoğlu, mülga Duyun-u Umumiye Başmüdürlüğündendir. Babasının memur olması sebebiyle eğitimini Selanik, İstanbul, Halep gibi çeşitli şehirleri dolaşarak tamamlamıştır.

İstanbul'da Türk Ocağı'nın kurulması çalışmalarına katılmış, Ocağın açılışında Reşit Galip ve Hasan Ferit ile beraber hazır bulunmuştur. Memuriyet hayatı olarak Tahakkuk ve Tahsil Müfettişliği, Adana Ticaret Müdürlüğü, Ticaret Umum Müdürlüğü görevlerinde bulunmuştur. V,VI, VII, VIII dönemlerde Manisa CHP milletvekili olarak görev yapmıştır.⁸⁶

Manisa Vilayeti'nde Seçimde Yaşanan Yolsuzluk ve Usulsüzlükler

21 Temmuz 1946 milletvekili seçimlerinde yolsuzluk ya da usulsüzlük yapıldığına dair Cumhuriyet dönemi siyasi tarihle ilgili bir çok eserde bilgi bulunmaktadır.⁸⁷ Her şeyden önce DP kurucularından olan Celal Bayar bu konuda,

84 TBMM Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 543, Kutu No: 42.

85 TBMM Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 614, Defter No: 79, Kutu No: 43.

86 TBMM Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 429, Kutu No: 39.

87 Bu eserlerden bazıları, Eric Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İletişim yay, İstanbul, 2002, s. 311; Tekin Erer, **Türkiye'de Parti Kavgaaları**, 2. Baskı, İstanbul, 1966, s. 311-313; Necdet Ekinci, "İnönü Dönemi ve II. Dünya Savaşı Yılları", **Türkler**, C: 16 Ankara, 2002, s. 729.

“1946 seçimleri, iktidarın ağır baskısı ve çeşitli mazbata oyunları ile geçmiştir. Bir çok yerde Demokrat Parti listeleri büyük ekseriyet sağlamış,fakat bu oylar mazbata oyunlar ile iktidar partisi oyları haline gelmiştir.”⁸⁸ demektedir. Zürcher bu konuda şöyle demektedir: “Oy sahtekarlığının çapı o kadar meydandaydı ki bütün ülke feryat ediyordu”.⁸⁹ Konu ile bir başka eserde “kısaca söylemek gerekirse, DP’nin bütün Türkiye’de örgütünü tamamlayamadan katıldığı 1946 seçimleri, iktidarın sıkı ve baskıcı denetimi altında geçmiş, yer yer yapılan seçim yolsuzlukları, muhalefetin şikâyetlerine yol açmış ve 1946 sonrasındaki siyasi ortamda muhalefetin iktidara karşı güvensizlik duymasına neden olmuştur.”⁹⁰

Usulsüzlük ve yolsuzluklar ilgili iddialar seçimlerinden önce olduğu da anlaşılmaktadır. “1946 seçimleri öncesinde idare amirlerinin ve devlet memurlarının CHP propagandası yaparak seçime müdahale ettikleri ve halka CHP’ye oy verme yönünde baskı yaptıkları, bazı seçim çevrelerinde seçime birkaç gün kala seçim yapılmış gibi mazbataların düzenlendiği, sandıklara oyların seçim gününden bir gün önce doldurulduğu; seçim günü sandıklarının sadece birkaç saat açık tutulduğu, ölümlere oy vermiş gibi işlem yapıldığı, seçim sonrası seçim sonuçlarını inceleyen Meclis Komisyon’unun tarafsız davranmadığı iddialarında bulunulmuştur.”⁹¹

1946 seçimlerinde yaşananları Türk milletine yapılmış bir hakaret olarak değerlendirenler de olmuştur. DP Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri bu seçimleri şu şekilde yorumlamaktadır:”Sadece 1946 seçimleri faillerini Türk milleti huzuruna bir kere daha çıkartamayacak derecede tarihimiz için tekerrürü mümkün olmayacak bir yüz karasıdır ve Türk milletine yapılan hakaretlerin ve söğmelerin en büyüğüdür.”⁹²

Ayrıca bu durumu, o dönemde yaşayanların hatıralarından da anlamak mümkündür.⁹³ Örneğin Ahmet Emin Yalman, “İşlerin içinde yaşadığım için 1946 seçimlerinin geniş ölçüde baskı, fesat ve hile ile yürütülmüş bir seçim olduğunu kesin şekilde biliyorum. Bu devrin canlı bir şahidiyim.”⁹⁴ demektedir.

88 Celal Bayar, **Başvekilim Adnan Menderes**, Truva yay., İstanbul, 2010, s. 36.

89 Zürcher, **a.g.e.**, s. 308.

90 Mustafa Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)**, Ankara, 2004, s. 93.

91 Fatma Alev Atayakul, **Türkiye’de Demokrat Parti Döneminde Genel Seçimler (1950-194-57)**, İstanbul Üni. Sos. Bil. Enst. Yay. Yük. Lis. Tezi, İstanbul, 2007, s. 15.

92 Derleyen (Cahide İleri Aksoy) , **Babam Tevfik İleri, Konuşmaları ve Görüşleri**, I. cilt, Ankara, 1977, s. 281.

93 Ahmet Yeşil, **Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş**, Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ankara, 1988, s. 74.

94 Yalman, **a.g.e.**, s. 1363.

Seçimlerdeki usulsüzlük ve hile, illerde genellikle valiler ve jandarma vasıtası ile gerçekleştirilmiştir. Örneğin dönem valilerinden Vefik Kitapçıgil'in hatıratında konuyu şu şekilde anlattığı nakledilmektedir. “*Konya'nın Hadim ilçesinde kaymakamdım. Validen bir şifre aldım. Şifre okunduktan sonra imba edilecek. Yakılacaktı. Şifrede şöyle deniyordu: "Seçimi Cumhuriyet Halk Partisi'ne kazandıracğız. Bu istikamette çalışacağınıza söz veriyor musunuz? Kaymakam uzun sıkıntılar çekiyor, düşünüyor. Daha mesleğinin başında bir kaymakam "şöyle yazdım" diyor. "Vilayetin emrini yerine getireceğiz."*”⁹⁵

Ülke genelinde böyle olduğu gibi Batı Anadolu illerinde de seçimlerde yolsuzluklar olduğu görülmektedir. Örneğin, Afyon'da gerçekte DP kazandığı halde yapılan hilelerden dolayı CHP kazanmıştır.⁹⁶

Basına yansıyan haberlerden anlaşıldığı kadarı ile milletvekili genel seçimlerinde Manisa'da da yolsuzluklar yapıldığı anlaşılmaktadır. Örnekleri şu şekilde sıralamak mümkündür: Manisa merkezde, seçim günü sabahı 500 kadar vatandaş, oy kullanmak için sandığa gitmiş ancak listelerde isimlerini bulamamış oylarını kullanamamışlar, durumu DP Manisa Merkez İlçe Başkanlığı'na bildirmişlerdir.⁹⁷

21 Temmuz tarihinden itibaren 3 gün süren tasnif çalışmaları sırasında İl Tasnif Komisyonu'nun yaptığı toplantıya Demokrat Parti temsilcisi alınmamıştır. Vali Komisyona temsilci sokulmamasının kanuni olduğunu iddia etmiştir. Manisa valisi seçim kanununda bu konunun gayet açık olduğunu söyleyerek, kendisini savunmuş, DP'li temsilciyi içeriye almamıştır.⁹⁸

Yeni Asır Gazetesi'nin iddiasına göre Manisa merkeze bağlı Muradiye Bucağı'nda Seçim Komisyonu Başkanı ve aynı zamanda CHP Manisa milletvekili adayı Dr. Necdet Otoman, CHP'li olduğu bilinen seçmenleri seçim mahal-line almış diğer seçmenleri almamıştır.⁹⁹

95 Demokratlar Kulübü Yayınları, **Türkiye'de Demokrasinin Gelişmesi ve Sorunları "Demokrat Parti ve Sonrası"**, Ankara, 1997, s. 139.

96 Sadiye Tutsak, 1946 Belediye- Milletvekili Seçimleri ve Afyon'da Uygulanması, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C: XIX, S: 2, Aralık 2004, s. 101.

97 **Yeni Asır**, 22 Temmuz 1946.

98 **İzmir**, 25 Temmuz 1946.

99 **Yeni Asır**, 22 Temmuz 1946.

Yine, Manisa merkez Hacı Haliller Beldesi'nde sandık başında mühürlü zarflar bulundurulmamış, bunlar daha önceden halka dağıtılmış, bu zarflardan birçoğlarının içine CHP'li adayların listesi konulmuştur.¹⁰⁰ Hacıhalliler Beldesi'nde seçimde yaşanan diğer ayrıntıyı Mustafa Karakaş şu cümlelerle doğrulamaktadır. *“Seçime sandık başında Şerafettin ile beraber gittik. DP temsilcisi olarak söz hakkı yoktu. Sayım, Manisa’lı Enver Yaralı’nın (Suphi Egemen’in amcası) çiftliğindeki evinde yapıldı. Sayımı, Muhtar Tüvrik ve azalar bizzat yaptılar. Biz müşahidiz, imzasız olmaz dedik, siz gelmeyeceksiniz dediler ve biz gitmedik. Seçimden bir gün sonra azadan Nuri Ok ile beraber (23 Temmuz 1946) tarihinde, Enver’in çiftlik evinin altında yanık zarflar, yanık oylar, bulduk. Aslında seçimi, kahir ekseriyetle biz aldık. Eğer yukarıda bahsettiğim uygulama yapılması idi %80 oyları biz alırdık. Ben o sırada Hacıhalliler kasabasında idim. DP’nin kurucusu Mehmet Karaaslan’dan öğrendiğim kadarı ile Çobanisa Beldesi’nde de aynı olmuş.”*¹⁰¹

Bir başka örnek olarak, günümüzde Üçpınar Beldesi olarak bilinen Eğri Köyde, CHP tarafından seçmenlere ikinci defa oy kullanılmış, bu durum köydeki DP temsilcileri tarafından merkeze bildirilmiştir.¹⁰²

Ayrıca Manisa merkeze bağlı, Yuntdağ köylerinde jandarma vasıtası ile basınının yapıldığı anlaşılmaktadır. Yuntdağ mıntıkasında küçük ve seçmeni az olan köyler bir araya toplanarak seçim yapılmıştır. Büyüksümbüller, Osmançalı, Kışla, Siyekli köyleri, o dönemde bölgedeki tek jandarma karakolunun bulunduğu Yayla Köyü'ne giderek oylarını kullanmışlardır. Büyüksümbüller köy halkından Kadir Altınkargı da oy kullanmak için Yaylaköyü'ne gittiğini ve seçim ile ilgili olarak *“1946’da Yaylaköyü’ne seçime gidildi. Demokrat Parti kazandı ama başta CHP olduğu için hakkını vermediler”*¹⁰³ demiştir.

100 **Yeni Asır**, 22 Temmuz 1946.

101 **Mustafa KARAKAŞ** ile 18.06.2011 tarihinde Aşağı Çobanisa Beldesi'nde yapılan görüşmeden. Kendisi, görüşme yapılan tarihte 85 yaşındaydı. Bu seçimlerde oy kullanmış, yaşadığı belde yaşanan bazı usulsüzlük ve yolsuzluklara tanık olduğunu dile getirmiştir. DP'li bir seçmen olduğunu da belirtmiştir.

102 **Yeni Asır**, 22 Temmuz 1946.

103 **Kadir Altınkargı**, Manisa merkez Büyüksümbüller Köyü'nde mukimdi. Yukarıdaki bilgiler kendisi ile 23 Eylül 2010 tarihinde gerçekleştirdiğimiz görüşmeden alınmıştır. Görüşme yaptığımız tarihte 95 yaşında olup 2012 yılında vefat etmiştir. 21 Temmuz 1946 seçimlerinde kendisinin de Yayla Köyü'ne gittiği ve seçmen olarak oy kullandığını belirtmiştir.

Seçimlere Manisa’da Milli Kalkınma Partisi’nin de katıldığı ve kısmen de olsa Alaşehir, Turgutlu yöresinde etkin olduğu anlaşılmaktadır. 17 Temmuz 1946 tarihinde Manisa merkez şubesini açan parti, Manisa’nın bazı ilçelerinde bu seçimlere katılmıştır. Alaşehir’de, Demirci’de, Akhisar’da seçimleri önde götüren Milli Kalkınma Partisi’nin yapılan yolsuzluklardan dolayı seçime katılmaktan vazgeçtiği bir gazete haberinde yer almıştır.¹⁰⁴

1946 Manisa seçimlerini İzmir Gazetesi adına yazar Nihad Kürşad takip etmiştir. Kürşad, Manisa Valisi Ali Rıza Çevik’in etrafını saran CHP milletvekillerinden fırsat bulabildiği ölçüde; tarafsız davranmaya çalışmasına karşılık, idare amirlerinin tutumunun bu konuda çok bariz olduğunu belirtmiştir. Kürşad bu konuda şunları söylemiştir: *“Manisa’da Emniyet Teşkilatı’nın ve diğer idare amirlerinin halk ve bilhassa demokratlar üzerindeki baskısı artmaktadır. Dün gece polis memurları kahvehaneleri ve Demokrat Parti Ocaklarını basmışlar, silah aramak bahanesiyle vatandaşların ceplerini yoklamışlar, burada ellerine geçirdikleri DP adaylarının listesini yırtıp atmışlardı. Şehrin içinde Demokrat Parti mensupları yoldan çevrilerek karakola götürülerek yarın Demokrat Partiye rey verdikleri takdirde başlarına belalar geleceği tehdidi yapılmıştır.”*¹⁰⁵

“Söz Jandarmanındır” başlıklı yazı dizisinde Kürşad, *“bu jandarma seçimden bir gün evvel kapı kapı dolaşarak CHP’nin aday listelerini dağıtmıştır. Bu jandarma, yoldan çevirdiği vatandaşların ceplerini arayarak bulduğu DP aday listelerini yırtıp atmıştır. Bu jandarma, 21 Temmuz gününün ilk saatlerinden itibaren gece yarısı vatandaşları yataklarından kaldırarak CHP’ye rey vermeleri için zorlamış ve bu hareketini muhtelif şekillerde devam ettirmiştir.”*¹⁰⁶

Manisa’nın bazı ilçelerinde seçim sonuçlarının açıklanmasından sonra rakamlarda oynamalar yapıldığı iddia edilmiştir. Örneğin, Alaşehir’de Demokrat Parti temsilcileri tarafından imzalanan seçim sonuçları daha sonra değiştirilmiştir. CHP’nin aldığı oy tutulan zabıtta 6 olarak kaydedilmesine rağmen sonradan yanına (18) rakamı ilave edilerek 186 olduğu belirtilmiştir.¹⁰⁷

Yerel basına göre Eşme Kazası’nda yaşananlar seçimin sonuçlarını ciddi şekilde etkilemiş görülmektedir. Seçimlerde oy verme sırasında CHP temsilcilerinin yanı sıra DP temsilcilerinin de bulunmasını Manisa Valisi kabul ettiği halde

104 **İzmir**, 28 Mayıs 1946.

105 **İzmir**, 22 Temmuz 1946.

106 **İzmir**, 22 Temmuz 1946.

107 **Yeni Asır**, 22 Temmuz 1946.

Eşme kaymakamı DP temsilcilerini seçimlerde sandık başına almamıştır. Bunu protesto eden Eşme halkı seçimlere katılmaktan vazgeçtiğini parmak izi ve imza karşılığı DP Eşme ilçe Başkanlığına bildirmesine rağmen aynı vatandaşların tümü CHP'ye oy vermiş gibi gösterilmiştir.¹⁰⁸

22 Temmuz milletvekili genel seçimleri sona erip, sonuçlar açıklandığında, bir yolsuzluk ve hile yapıldığı da anlaşılmıştır. Bunun üzerine, DP Manisa İl Müteşebbis Heyeti tarafından Manisa'da seçimlerde yaşanan yolsuzluklara ilişkin bir dosyanın hazırlandığı ve Müteşebbis Heyet Başkanı Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu tarafından Ankara'ya götürüleceği mahalli basında yer almıştı.¹⁰⁹

Genel seçimlerde yaşanan yolsuzluklar çevre illerde de söz konusu olmuş ve bu illerde de mitingler düzenlenmiştir. Örneğin Balıkesir'de de bir miting yapılmış özellikle köylerden katılımın yoğun olduğu gözlenmiş,¹¹⁰ Ayrıca, 25 Temmuz'da İzmir Protesto Mitingi olmuş, onu Bursa mitingi izlemiştir.¹¹¹ Yine, Aydın ilinde de 6 Ağustos 1946 tarihinde bir seçim sonuçlarına itiraz anlamında bir miting düzenlenmiştir.¹¹²

108 **Yeni Asır**, 22 Temmuz 1946; **Anadolu**, 23 Temmuz 1946.

109 **Yeni Asır**, 27 Temmuz 1946.

110 **İzmir**, 29 Temmuz 1946.

111 Metin Toker, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973, Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990, s. 127.

112 **Yeni Asır**, 7 Ağustos 1946.

Sonuç

Ülke genelinde olduğu gibi Manisa halkı da bu seçimlerle ilk kez, çok partili hayata geçiş denemesini yaşamıştır. 1946 yılında Manisa halkının CHP'yi denetleyecek bir muhalefet partisine ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır. Bunda da İkinci Dünya Savaşı yıllarının zor şartları, ekonomik şartların bozukluğu, Manisa'da halkın CHP'ye karşı ilgisizliği, DP'nin siyasi ve dini özgürlükleri genişleteceğini dair olan halkın beklentisi gibi nedenler sayılabilir.

Bilindiği gibi DP, 1946 seçimlerinden önce bütün vilayetlerde teşkilatlanmasını tamamlayamamıştı. Manisa 1924'ten itibaren teşkilatlı olan CHP'ye karşılık DP'nin teşkilatlanmasını tamamladığı bir ildir.

Milletvekili adayları konusunda gerek CHP'nin gerekse DP'nin Manisa'ya önem verdiği anlaşılmaktadır. Örneğin Yusuf Hikmet Bayur, Adnan Menderes, Fevzi Lütfu Karaosmanoğlu, Refik Şevket İnce gibi isimler, DP Manisa milletvekili adaydırlar. İsimlerini saydığımız siyasiler o günlerde sadece Manisa Vilayeti'nde değil ülke genelinde de bilinen kişilerdir. CHP de ise Şevket Raşit Hatipoğlu, Tarım Bakanı olarak başta olmak üzere İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Hakkı Tarık Us gibi dönemin gazeteci- yazar aydın kişileri de bulunmaktadır. Bu bağlamda, aday seçimi konusunda her iki partinin de Manisa'yı önemli bir il olarak gördüğünü, adaylarını ona göre seçtiğini söyleyebiliriz.

Ayrıca, milletvekili aday tespit çalışmaları sırasında özellikle CHP taşra teşkilatından CHP Merkez Teşkilatına bazı adaylar konusunda görüş beyan eden mektupların gönderilmesi; halkın katılımcı demokrasi konusunda talepkar olduğunu gösteren örnekler olarak değerlendirilebilir.

CHP Manisa milletvekili adayları propaganda faaliyetleri sırasında Milli Mücadele ve Cumhuriyet'in faziletlerinden bahsederek adeta seçmenin geçen onlu yılları hemen unutmalarını, bunu göz önünde bulundurarak oy kullanmalarını istemişlerdir. CHP'nin cumhuriyeti kuran parti olduğu, o günlere kolay gelinmediğinin altı çizilmiştir. Ayrıca, CHP milletvekili adayları, DP'yi zaman zaman ağır sözlerle itham etmişler, yeni bir parti olduklarını, devlet yönetimi işini anlamadıklarını belirtmişlerdir. Buna karşılık, DP adayları, karaborsadan, yokluktan, ekonomik sıkıntılardan, halkın, tekelleşme ve hayat pahalılığı gibi ekonomik sorunlardan sıkıntı çektiğini vurgulamışlardır.

Esasen Manisa halkının da DP'ye teveccühünün temelinde de bu nedenler vardır. Yani halk, DP iktidara gelirse, hayat pahalılığının önüne geçeceğine, karaborsanın ortadan kalkacağına inanmaktadır. Bununla beraber özellikle

CHP yanlısı Anadolu gazetesinin haberleri göz önüne alındığında Manisa halkı, DP'nin politik söylemlerini çok da inandırıcı bulmamış, ihtiyatla karşılamış gibidir.

Ayrıca, DP adayları demokrasi kavramını konuşmalarında sık sık kullanmışlar, tek partili siyasi hayatın olumsuz yönlerini, çok partili politik yaşamın ise faziletlerinden bahsetmişlerdir. Manisalı seçmenin gerek mitinglere gerekse oy verme işlemlerine coşku ve istekle katıldığı görülmektedir. DP yanlısı Demokrat İzmir ve Yeni Asır gazetelerinde zaman zaman asayişe konularına yönelik haberler yayınlansa da, seçimler sırasında çok ciddi bir asayiş olayının olmadığı görülmektedir.

Bu seçimlerde, CHP Manisa'dan 11 milletvekilinin tümünü almış, DP hiç milletvekili çıkaramamıştır. Sonucun bu şekilde olmasında seçimlerde yaşanan yolsuzluk ve usulsüzlüklerin etkili olduğu söylenebilir. Mahalli basın kaynaklarına yansıdığı kadarı ile bu seçimlerde bazı suistimallerin yaşandığı aşikârdır. Bu durum bir Batı Anadolu vilayeti olarak sadece Manisa'da değil aynı zamanda Afyon, Aydın, Balıkesir gibi vilayetler de böyle olmuştur. Zaten seçim sonuçlarının ilan edilmesinden bir müddet sonra yine aynı vilayetlerde seçim sonuçlarının protesto edildiğini biliyoruz.

Bu seçimlerle ilgili olarak mahalli basın ile ilgili şu tespit yapılabilir. Yerel basın kaynaklarından Anadolu gazetesi CHP'yi desteklerken, Demokrat İzmir o dönemde İzmir başlığı ile çıkmıştır- ve Yeni Asır gazeteleri de DP'yi desteklemişlerdir. Şüphesiz hem DP hem CHP yanlısı olan gazeteler destek verdikleri partiler lehine mübağalalı haberler yayınlamış, yorumlar yapmışlardır. Özellikle CHP yanlısı olan Anadolu Gazetesinin seçim sonuçlarının yayımlandığı tarihlerde Manisa'ya ait haberleri ve yorumları oldukça sınırlıdır.

Manisa'da bazı usulsüzlük ve yolsuzlar olsa da 1946 seçimleri son derece hareketli bir ortamda geçmiştir. Bunun sebebi, Manisa halkının çok partili hayatın doğurduğu siyasi bir yarışma ortamını ilk kez yaşıyor olması ve iktidarı kendi eli ile değiştirebileceğine inanmasıdır.

KAYNAKÇA

Arşivler

- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
 BCA, CHPK, 490-100 -357-1499-1.
 BCA, CHPK,490-0-001-000-000-3.
 BCA, CHPK,490-100-347-1454-1.
 BCA, CHPK, 490.01.348.1458.1.1.
 BCA, CHPK,490-0-001-000-000-.
 BCA, CHPK, 490-100- 357- 1082- 1.
 BCA, 030-01-00- 00- 44-257-1-3.
 BCA, CHPK, 490-100- 347-1454-.
 BCA-CHPK,490-100-11-60-13.

TBMM Arşivi

- TBMM Tercüme-i Hal Kâğıdı, Sicil No: 429, Kutu No: 39.
 TBMM Tercüme-i Hal Kâğıdı, Sicil No: 453, Kutu No:42.
 TBMM Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No: 614, Defter No: 79, Kutu No: 43.

Tetkik Eserler ve Makaleler

AKANDERE, Osman, “1946 Genel Seçimleri ve Sonuçları Üzerinde İktidar ve Muhalefet Partileri Arasında Yapılan Tartışmalar I”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, S: 76, C: 26, Mart 2009.

AKSOY, Cahide İleri, (Derleyen), **Babam Tefvik İleri, Konuşmaları ve Görüşleri**, C: I, Ankara, 1977.

AHMAD, Feroz- BEDİA Turgay, **Türkiye’de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi 1945-1971**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1976.

ALBAYRAK, Mustafa, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)**, Ankara, 2004.

BAYAR, Celal, **Başvekilim Adnan Menderes**, Truva yay., İstanbul, 2010.

BURÇAK, Rıfık Salim, **Yassıda ve Öncesi**, Ankara, 1976.

Demokratlar Kulübü Yayınları, **Türkiye’de Demokrasinin Gelişmesi ve Sorunları “Demokrat Parti ve Sonrası Sempozyumu**, Ankara, 1997.

EKİNCİ, Necdet “İnönü Dönemi ve II. Dünya Savaşı Yılları, **Türkler C:** 16, Ankara, 2002.

EKİNCİ, Tarık Ziya (Yayına hazırlayan: Derviş Aydın Akkoç), **Lice'den Paris'e Anılarım**, İletişim yay., İstanbul, 2010.

ERER, Tekin, **Türkiye'de Parti Kavgaaları**, 2. Baskı, İstanbul, 1966.

EROĞUL, Cem, **Demokrat Parti ve İdeolojisi**, 4. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara, 2003.

KARAKAŞ, Ömer, “Dönemin Basınına Göre Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Manisa Vilayeti'nde Teşkilatlanması”, www.historystudies.net, Volume, 2/3, Kasım 2010.

KARAKAŞ, Ömer, “Demokrat Parti'nin Manisa Vilayeti'nde Teşkilatlanması (1946)”, www.historystudies.net, Volume 4, Issue 2, July 2012.

KOÇLAR, Bekir, “Çok Partili Hayata Geçiş Döneminde Hükümet Muhalefet İlişkisi”, **Türkler**, C: 16, Ankara, 2002.

METİN, Celal, “Çok Partili Hayata Geçiş Döneminde Demirci'de Siyasal Değişim: Bir Sözlü Tarih Çalışması”, **Kök Araştırmalar**, C: III, S: 1, (Bahar 2001).

OLGUN, Kenan, Türkiye'de Cumhuriyet'in İlanından 1950'ye Genel Seçim Uygulamaları, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C: XXVII, Sayı: Mart 2011.

ŞAHİNGİRAY, Özel, (Derleyen), **Celal Bayar'ın Seçim Kampanyalarındaki Söylev ve Demeçleri, 1946,1950, 1954**, Ankara, 1955.

SHAW, Stanford J. - KURAL, Ezel, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, C: 2, e yayınları, İstanbul, 2006.

TİMUR, Taner, **Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş**, İstanbul, 1994.

TOKER, Metin, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973, Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1990.

TUNCER, Erol, **1946 Seçimleri**, Tesav, Ankara, 2008.

TUTSAK, Sadiye, “1946 Belediye- Milletvekili Seçimleri ve Afyon'da Uygulanması”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Cilt/Volume: XIX, Sayı/Number: 2, Aralık 2004.

UYAR, Hakkı, “Tek Parti Döneminde Seçimler”, **Toplumsal Tarih**, Nisan 1999, S: 64, C: 11.

YALMAN, Ahmet Emin, **Yakın Tarihte Gördüklerimiz ve Geçirdiklerimiz**, İstanbul, 1997.

YEŞİL, Ahmet, **Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş**, Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ankara, 1988.

YILMAZ, Ensar, “1946 Seçimlerinde Öne Çıkan Bazı Hususlar”, **ODTÜ Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi**, C: 1, S: 1, 2010.

ZÜRCHER, Eric Jan, **Modernleşen Türkiye’nin Tarihi**, İletişim Yay., İstanbul, 2002.

İstatistikler

TC Başbakanlık İstatistik Gen. Müd., **21 Ekim 1945 Genel Nüfus Sayımı**, Ankara, 1950, yayın no: 286, C: 65.

Tezler

ATAYAKUL, Fatma Alev, **Türkiye’de Demokrat Parti Döneminde Genel Seçimler (1950-194-57)**, İstanbul Üni. Sos. Bil. Enst. Yay. Yük. Lis. Tezi, İstanbul, 2007.

ÇOBAN, İbrahim, **Cumhuriyet Dönemi Siyaset ve Hukuk Hayatında Refik Şevket İnce**, CBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2009.

KILIÇ, Cemil, **Demokrat Parti’nin Kuruluşu ve 1946 Seçimleri**, Yıldız Teknik Üni, Sos. Bil. Ens. Yüksek Lisans tezi, İstanbul, 1995.

OLGAÇ, Halit, **Türkiye’de 1946 Genel Seçimlerinde İzlenen Stratejiler ve Seçim Sonuçları**, Ondokuz Mayıs Üni. Sos. Bil. Ens. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2010.

Gazeteler

Anadolu

Cumhuriyet

İzmir

Vatan

Yeni Asır

Görüşülen Kişiler

ALTINKARGI, Kadir, Büyüksümbüller Köyü, (95), 23.09.2010 tarihinde gerçekleştirilen görüşme.

KARAKAŞ, Mustafa, (80), 18.06.2011 tarihinde Aşağı Çobanisa Beldesi'nde kendisi ile yapılan görüşme.